

¹T. Ə. QƏNİZADƏ, ²M. Ə. MƏMMƏDOV

¹Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin Hərbi Akademiyası,

²Heydər Əliyev adına Azərbaycan Ali Hərbi Məktəbi

E-mail: yupiter57@mail.ru

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI SİLAHLI QÜVVƏLƏRİNİN HƏRBI
AKADEMİYASININ YARADILMASI TARİXİNDƏN**

Məqalədə ali peşəkar zabit kadrların hazırlanmasında müstəsna rolu olan Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin Hərbi Akademiyasının yaranma tarixi və onun ilkin mərhələdə keçdiyi şərəfli yol tədqiq olunmuşdur.

Açar sözlər: müstəqillik, ordu quruculuğu, hərbi təhsil, Hərbi Akademiya, əsasnamə.

Tarixə nəzər yetirsək görürük ki, əsrlər boyu öz ərazi bütövlüyünü, müstəqilliyini və suverenliyini daxili və xarici müdaxilələrdən, işğal təhlükəsindən müdafiə etmək istəyən qüdrətli dövlətlər, ilk növbədə, öz dayaqını - ordusunu yaratmışdır. Azərbaycan Respublikası da min bir mərhumiyyətlə müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra dünya təcrübəsindən istifadə edərək ölkədə ordu quruculuğunun yaradılmasını gənc dövlətin başlıca vəzifəsi kimi qarşıya qoydu və ordunun formalaşdırılmasına nail oldu. Mürəkkəb ictimai-siyasi şərait, xarici müdaxilə, havadarlarının köməyinə arxalanaraq torpaqlarımızı qəsb edən ermənistandan qəsbkarlarının təcavüzkarlığının durmadan artdığı dövrdə ölkəmizdə Silahlı Qüvvələrin yaradılması mühüm və əlamətdar hadisədir.

Bərpa edilmiş müstəqilliyimizin ilk dövrlərində mövcud daxili və xarici siyasətin ölkənin milli mənafehləri ilə üst-üstə düşməməsi, Azərbaycanın böyük bir bəlanın içərisinə sürüklənərək müharibə meydanına çevrilməsi, daxildə baş verən bir sıra böhranlar, xüsusilə ordu quruculuğunun təşkili üçün vahid plan və proqramın olmaması və bu işi həyata keçirəcək peşəkar milli-hərbi kadrların olduqca azlığı təşkil etməsi Silahlı Qüvvələrin fəaliyyətində bir sıra çətinliklər yaratdı və onun ümumi işinə mənfi təsir göstərdi.

Dövlətin onurğa sütununu təşkil edən və tale əhəmiyyətli vəzifələrin həyata keçirilməsini şərtləndirən ordu quruculuğu ölkənin hərbi qüdrətini yüksəltmək məqsədilə onun həyata keçirdiyi iqtisadi, sosial-siyasi və hərbi tədbirlər sistemidir. Ordu quruculuğunun mühüm istiqamətləri silahlı qüvvələrin yaradılması, inkişafı, döyüş hazırlığının fasiləsiz yüksəldilməsi və təkmilləşdirilməsi, həmçinin müharibə tələbatının iqtisadi təchizatı, elm və texnikanın son nailiyyətlərini öyrənərək ondan alınan nəticələri müharibədə tətbiq etmək, əhəlinin müharibənin aparılmasına mənəvi-siyasi hazırlığını təşkil etmək və s. ibarətdir [1, s.19].

Məhz buna görə, 1991-ci ilin oktyabrında ikinci dəfə öz müstəqilliyinə qovuşan Azərbaycan Respublikası ərazi bütövlüyünü qorumaq və sərhədlərini möhkəmləndirmək məqsədi ilə suveren subyekt olaraq öz dövlətçilik sisteminin bir sıra vacib strukturlarını, xüsusilə, onun mühüm tərkib hissəsi olan Silahlı Qüvvələrini yenidən yaratmağa başladı [2].

SSRİ-nin hərbi akademiyalarında təhsil almış, MDB-nin regionlarında çalışan bütün Azərbaycanlı zabitlər bu mühüm vəzifənin həyata keçirilməsinə cəlb olundular. Onlar Ulu Öndər Heydər Əliyevin çağırışına dəstək verərək öz doğma ölkələrinə qayıtdılar və Azərbaycanda ordu quruculuğunun yaradılmasına öz töhfələrini verdilər [3, s 50]. Bununla yanaşı, peşəkar milli kadrların azlığı ordu quruculuğunun inkişafına mane olur və təcili olaraq orduda yüksək təhsilli kadrların hazırlanması işinə başlamağı tələb edirdi.

Dövlətin vacib komponenti olan Silahlı Qüvvələrin tabeliyində hərbi təhsil sisteminin düzgün və hərtərəfli qurulması onun qarşısında dayanan təxirəsalınmaz məsələlərdən idi. Ölkəmizin gələcək taleyi və Silahlı Qüvvələrin səviyyəsinin hərbi təhsil sisteminin keyfiyyəti ilə sıx bağlı

olduğunu nəzərə alsaq, onu qeyd edə bilərik ki, müasir texnologiyanın yenilikləri ilə ayaqlaşan güclü ordunun yaradılmasında peşəkar hərbi kadrları hazırlayan bir sistemin yaradılmasına böyük ehtiyac var idi.

Dövlətin ümumi təhsil sisteminin xüsusi sahəsini təşkil edən hərbi təhsil sistemi bir sıra özünəməxsus xüsusiyyətlərə sahibdir. Hərbi təhsil sisteminin əsas vəzifəsi hər an əldə silah ölkənin müdafiəsinə qalxan, onu qorumağı bacaran və tabeçiliyində olanları da bu məqsəd ətrafında birləşdirməyə qadir, döyüşün taktiki və əməliyyat-taktiki, strateji xüsusiyyətləri ilə bağlı çevik və düzgün qərarlar verən və praktik olaraq onu həyata keçirmək qabiliyyətinə, hazırlığına malik peşəkar hərbi kadrların hazırlanmasıdır [4,5].

Sovetlər dönməsində Azərbaycanda fəaliyyət göstərən bir hərbi peşə məktəbi (C.Naxçıvanski adına Hərbi Lisey) və iki hərbi məktəbdə (Bakı Ali Ümumqoşun Komandirləri Məktəbi və Bakı Ali Hərbi Dənizçilik Məktəbi) [6,7], həmçinin ittifaqın bir çox şəhərlərində yerləşən hərbi məktəblərdə hərbi peşəsinə yiyələnən Azərbaycanlı zabit kontingenti formalaşmışdı.

Sovetlər birliyinin çətin vaxtlarında bu gün milli hərbi kadrlarımız üçün baza rolunu oynayan C.Naxçıvankinin adını daşıyan ixtisaslaşdırılmış hərbi məktəbin yaradılması, məhz milliyətçə azərbaycanlı olan hərbi kadrların sayının artırılmasına, onlarda hərbi peşəyə maraq və məhəbbətin oyanmasına, xalqımızın qəhrəman əcnəblərinin təbliğinə və bununla da dövlətçilik tariximizin gələcəkdə yenidən davam etdirilməsinə hesablanmış strateji bir addım idi ki, bunu da o zaman Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi vəzifəsində çalışan, xalqımızın Ümummilli Lideri Heydər Əliyev etməyi bacarmışdı [8,9].

Azərbaycanda fəaliyyət göstərən hərbi təhsil ocaqlarının yenidən qurulması işinə bərpa edilmiş müstəqilliyimizin ilk dövrlərindən başlanılmış, peşəkar hərbi kadrların hazırlanması niyyətilə Silahlı Qüvvələrin qoşun hissələrində hərbi aviasiya kadrları, hərbi feldşerlər və gizirlərə olan ehtiyacın ödənilməsi məqsədi ilə müvafiq məktəblər fəaliyyət göstərirdi [9].

Peşəkar milli zabit bankının artırılması sahəsində görülən işlərin zirvəsi isə Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin Hərbi Akademiyasının yaradılması haqqında verilmiş fərman oldu [10].

Belə ki, Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələri üçün ali hərbi təhsilli komandir və qərargah zabitlərinin, hərbi-elmi işçilərin hazırlanmasını, onların ixtisasının artırılmasını, hərbi iş sahəsində elmi tədqiqatların aparılmasını, dövlət orqanlarında çalışan yüksək vəzifəli şəxslərə respublikanın müdafiəsi ilə əlaqədar hərbi strateji, hərbi-iqtisadi və hərbi-siyasi məsələlərin öyrədilməsini təmin etmək məqsədi ilə 1999-cu ilin 20 fevralında Ulu öndər Heydər Əliyev Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin Hərbi Akademiyasının yaradılması haqqında fərman imzaladı [10].

Silahlı Qüvvələrin Hərbi Akademiyasının yaradılması ordu quruculuğunun daha uğurla aparılmasına hesablanmış və yüksək səviyyəli zabit kadrların hazırlanması zərurətindən irəli gəlmişdir. Akademiyanın təşkilindən əvvəlki illərdə zabitlərimizin ali hərbi biliklərə yiyələnməsi üçün onlar xarici ölkələrə göndərilirdilər.

1997-ci ildən ali peşəkar hərbi kadrların hazırlanması işi respublikanın daxilində də təşkil edilməyə başlandı və bu sahədə milli hərbi əcnəblərə arxalanaraq ilk addımlar atıldı.

Həmin il Müdafiə Nazirinin 02 oktyabr tarixli əmri ilə Müdafiə Nazirliyinin Döyüş Hazırlığı İdarəsinin tərkibində 8 ixtisas üzrə 4 aylıq ali akademik kurs yaradıldı. Qardaş Türkiyə Cümhuriyyətinin zabitlərinin iştirakı ilə aparılan dərslərə hərbi hissələr və idarəetmə strukturlarında xidmət edən məsul vəzifəli zabitlər cəlb edildilər. Bu təcrübə göstərdi ki, mənimsənilməsinə ehtiyac duyulan biliklərin hamısını 4 ay ərzində əhatə etmək mümkün deyil. Bunun üçün kursda təhsil müddəti 9 aya qədər uzadıldı [11, 12].

1998-ci ildə Ali Akademik Kursun ilk təntənəli buraxılışı keçirildi. Dinləyicilərin yarıdan çoxu tədris ilini əla (23,6%) və yaxşı (34,8%) akademik göstəricilərlə başa çatdırmışdılar. Həmin il Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyinin idarə və xidmətlərinə, o cümlədən Silahlı Qüvvələrin hərbi hissələrinə 24 məzun göndərildi [3, s. 24-25].

Ümumiyyətlə, yüksək hazırlıq səviyyəli taktiki və operativ təfəkkürlü milli zabit kadrların

hazırlanmasını nəzərdə tutan Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin Hərbi Akademiyasının yaradılması ölkəmiz üçün hərbi təhsilin tamamilə yeni mərhələsi idi. Bu təhsil ocağı yarandığı ilk gündən ölkəmizin milli mənafeələrinə sdaqətli olan və dövlətimizin müdafiəsi zamanı ordunun strateji yükünü öz çiyinlərində daşımağa qadir milli kadrların yetişdirilməsi, o cümlədən, müxtəlif strukturlarda çalışan şəxslərin təkmilləşdirilməsi məqsədilə mühüm addımlar atılmağa başladı.

Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin Hərbi Akademiyası yadarıldıqdan sonra atılan ilk addım onun əsasnaməsinin hazırlanması oldu. Əsasnamə "Azərbaycan Respublikasının Təhsil haqqında Qanunu"na, Müdafiə Nazirinin əmr və direktivlərinə, həmçinin, digər müvafiq qanunlara uyğun olaraq qısa müddətdə hazırlandı.

Ümumilikdə, tədris prosesinin təşkili və dinləyicilərin qəbulu haqqında 14 bölmədə təlimatları özündə əks etdirən Əsasnamə 1999-cu ilin fevralında Ulu öndər Heydər Əliyevin imzaladığı fərmanda qarşıya qoyulan bütün vəzifələrə cavab verir və bütövlükdə, akademiyanın fəaliyyətini tənzimləyirdi.

Əsasnamədəki "Hərbi Akademiyanın qarşısında duran əsas vəzifələr" bölməsində qeyd edilir:

1. Hərb-elmləri üzrə yüksək nəzəri biliklərə və praktiki vərdislərə yiyələnmiş, hərbi hissələrin döyüş əməliyyatlarının təşkili, idarə olunması, silah və texnikanın döyüşdə səmərəli tətbiq olunması bacarığına malik olan, düzgün qərar qəbul etmək və bu qərarı ən təsirli şəkildə həyata keçirməyə qadir olan, sərbəst mühakimə yürüdə bilən, döyüş əməliyyatları planlarını tərtib etmək və bu planları həyata keçirmək bacarığı inkişaf etmiş ali hərbi təhsilli komandir və qərargah zabitlərinin hazırlanması;

2. Respublikanın müdafiə qabiliyyətinin möhkəmləndirilməsi, hərbi kadrların hazırlanmasının təkmilləşdirilməsi məsələsinin həllinə yönəldilmiş fundamental elmi-tədqiqat işlərini təşkil etmək və həyata keçirmək;

3. Elmi, pedaqoji kadrların hazırlanması, komandir və müəllim heyətindən olan zabitlərin ixtisaslarını artırmaq;

4. Hərbi hissələrin döyüş bacarığının yüksəldilməsinə yönəldilmiş hərbi-elmi tədqiqatlar aparmaq və təkliflər vermək;

5. Yüksək vəzifələrdə çalışan şəxslərə respublikamızın müdafiəsi ilə əlaqədar hərbi-strateji, hərbi-iqtisadi, hərbi-siyasi məsələlərin öyrədilməsini təşkil etmək [7, s. 26-27].

Azərbaycan Respublikası Hərbi Akademiyası öz fəaliyyətini Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin nizamnamələri, respublika Müdafiə Nazirinin əmrləri və bu əsasnamənin tələbləri çərçivəsində nizamlayır və həyata keçirir.

Azərbaycan Silahlı Qüvvələri Hərbi Akademiyasının əsasnaməsində Akademiyanın struktur quruluşu da aydın göstərilmişdir. Burada idarəetmə orqanları, əsas bölmələr (kurslar, kafedralar, akademik kurslar, elmi bölmələr, dinləyici bölmələri) və tədris-təlimat bölmələri daxildir [7, s. 27].

Hərbi Akademiyaya dinləyicilərin qəbulu bu barədə təsdiq olunmuş Təlimata uyğun olaraq həyata keçirilir [7, s. 28].

Əsasnaməyə əsasən, Silahlı Qüvvələrdə ən azı 6 il xidmət etmiş və 32 yaşa qədər tabor (diviziyon) komandirləri və 35 yaşa qədər briqada, alay komandirinin müavinləri, qərargah, həmçinin, əməliyyat bölməsinin rəisləri hərbi akademiya təhsil almaq hüququna malik idi.

Hərbi Akademiyada məşğələlər əsasən NATO sistemi üzrə həyata keçirilir.

Akademiya Müdafiə Nazirliyinin rəhbəredici sənədlərinin tələblərinə uyğun olaraq həm ordu, həm də dinləyicilər üçün lazım olan dərslər vəsaitləri, metodiki tövsiyələr hazırlanır.

Dinləyicilərin hazırlığının keyfiyyətinə nəzarət məqsədilə akademiyanı bitirən məzunların biliyi 100 ballıq şkala ilə qiymətləndirilir [3, s. 27]. Məzunların biliyi qiymətləndirilərkən burada imtahan qiymətindən əlavə, onların il ərzində dərslərə davamiyyəti, nizam-intizam, ümumi davranış, məşğələlərdəki iştirakları, gündəlik hazırlıqları və s. amillər də diqqətdə saxlanılır.

1999-cu il iyulun 12-də Akademiyanın ilk dinləyiciləri qardaş Türkiyə Cümhuriyyətinə təcrübə mübadiləsinə göndərildilər. Səfər çərçivəsində azərbaycanlı zabitlər Türkiyənin Quru Qoşunlarının hərbi məktəbləri və onların döyüş təcrübəsi ilə yaxından tanış oldular.

1999-cu ilin 30 iyulunda Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin Hərbi Akademiyası ilk buraxılışını edir. Həmin buraxılışda 30 məzun akademiyanı bitirərək Silahlı Qüvvələrin müxtəlif idarə və müəssisələrində qulluğa cəlb olunurlar. Həmin gün akademiyanın nəzdində yaradılmış "Strateji Tədqiqatlar və Dövlət Müdafiəsini İdarəetmə" kursları da ilk buraxılışını edir və ilk tədris ilini 13 nəfər bitirir [13, s. 37].

NƏTİCƏ

XX əsrin sonlarında Ümummilli Lider Heydər Əliyevin imzası ilə həyata vəsiqə alan Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin Hərbi Akademiyasının yaradılması haqqında tarixi fərmanla bu təhsil ocağı bundan sonra ordumuz üçün dövlət mənafeyinə sadıq, cəsur, savadlı və peşəkar hərbi kadrlar yetişdirəcəkdir.

Bu gün biz əminliklə deyə bilərik ki, ölkəmizdə milli hərbi kadrların hazırlanması sahəsində dövlət tərəfindən müəyyənləşdirilmiş vəzifələrin həllinə yüksək səviyyədə nail olunmuşdur.

Ötən illər ərzində Silahlı Qüvvələrin Hərbi Akademiyası uğurlu bir inkişaf yolu keçərək dövlətimizin hərbi təhsil sistemində özünə layiq yer tutmuşdur. İndi ordumuzun bütün hərbi hissə və birləşmələrini, yüksək idarəçilik strukturlarını məhz Ulu öndər Heydər Əliyevin yaratdığı Silahlı Qüvvələrin Hərbi Akademiyasının məzunları idarə edirlər. Bu ali təhsil ocağında təhsil alan hər bir zabıt üçün əldə edilən biliklər onların xidmətində dönüş nöqtəsi, bir başlanğıc və dövlətimizin müdafiə qüdrətinin artırılmasına bir töhfədir.

ƏDƏBİYYAT

1. Şıxlı, S. Mən Azərbaycan zabitiyəm / S. Şıxlı. – Bakı: Hərbi nəşriyyat, - 2000. - 94 s.

2. http://public.preslib.azaz_d4.html. Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyinin yaradılması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. Bakı şəhəri, 5 sentyabr 1991-ci il № 334.

3. Piriyev, H., Əliyev, N. Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələri Hərbi Akademiyası – 20 il / H. Piriyev, N. Əliyev - Bakı: AFPoliqrAF, 0 2019. 0 212 s.

4. Hərbi təhsil haqqında // Bakı: Hərbi bilik, - 1999. №1(35), yanvar-fevral, s.35-37.

5. Rzayev, N. Ümumi təhsil sistemində Hərbi təhsilin – AAHM-nin yeri və rolu // - Bakı: Hərbi bilik, - 2002. № 5(59), sentyabr-oktyabr, - s.59-72.

6. Cəfərov, N. Azərbaycanşünaslığın əsasları / N. Cəfərov, M. Çobanov, Q. Paşayeva – Bakı: AzAtaM, - 2013. - 352 s.

7. Mahmudzadə, S. Hərbi akademiya: ilk məzunlar, yeni qayğılar / S. Mahmudzadə. – Bakı: Hərbi nəşriyyat, - 2000. 152 s.

8. Heydər Əliyev və ordu quruculuğu / Bakı: Adiloğlu nəşriyyatı, - 2006. - 480 s.

9. Süleymanov, M. Milli hərbi kadrların hazırlanmasında Heydər Əliyev uzaqqörənliyi // Xalq qəzeti. - 2016, 26 iyun. - s.9.

10. Azərbaycan Milli Ordusunun yaradılmasının 80 illiyinə həsr olunmuş təntənəli yubiley mərasimində Azərbaycan Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı Heydər Əliyevin nitqi // "Azərbaycan" qəzeti. – 1998, 25 iyun - s.1.

11. <http://www.e-qanun.az/framework/5132>. Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin Hərbi Akademiyasının yaradılması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. Bakı şəhəri, 20 fevral 1999-cu il. № 107.

12. <https://azeridefence.com/general-leytenant-heydar-piriyev-hərbi-akademiyanin-azərbaycanin-mudafiə-sənayesinin-inkisafinda-boyuk-rolu-olacaq> /R. Süleymanov, O. Aslanlı, General-leytenant Heydər Piriyev: Hərbi Akademiyanın Azərbaycanın müdafiə sənayesinin inkişafında böyük rolu olacaq. 30 noyabr 2019-cu il.

13.Süleymanov, M. Hərbi Akademiyanın ilk buraxılışı // Bakı: Hərbi bilik, - 1999. №4(40), iyul-avqust, - s.37.

SUMMARY

¹T. A. GANIZADE, ²M. A. MAMMADOV

¹Military Academy of the Armed Forces of the Republic of Azerbaijan,

²Azerbaijan Higher Military School named after Heydar Aliyev

E-mail: yupiter57@mail.ru

ABOUT THE HISTORY OF THE CREATION OF THE MILITARY ACADEMY OF THE ARMED FORCES OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN

The article explores the history of the creation of the Military Academy of the Armed Forces of the Republic of Azerbaijan, which plays an exceptional role in the training of highly educated professional clerical personnel, and, based on interesting sources, highlights its glorious path from the very initial stage of its creation

Key words: independence, army formation, military education, military academy, position

РЕЗЮМЕ

¹ГАНИЗАДЕ Т. А., ²МАММАДОВ М. А.

¹Военная Академия Вооруженных Сил Азербайджанской Республики,

²Азербайджанское высшее военное училище имени Гейдара Алиева

Электронная почта: yupiter57@mail.ru

ОБ ИСТОРИИ СОЗДАНИЯ ВОЕННОЙ АКАДЕМИИ ВООРУЖЕННЫХ СИЛ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

В статье исследованы история создания Военной академии Вооруженных сил Азербайджанской Республики, играющей исключительную роль в подготовке старших профессиональных офицеров, и ее славный путь на начальном этапе на основе интересных источников.

Ключевые слова: независимость, армейское строительство, военное образование, военная академия, положение.

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 12.02.21